

שמיטה או שבת הארץ

מדוע לא נזכר היובל בספר שמות, וגם לא בספר דברים? מדוע לא נזכרו עניים ואביונים בפרשת שביעית ויובל בספר ויקרא? האם יחדל, או לא יחדל אביון מקרב הארץ?

בספרי שמות ודברים נזכרת מצוות השמיטה, אבל היובל לא נזכר כלל – בחברה של עם ישראל בספרי שמות ודברים, יש עניים, דלים ואביונים, יש "עבד עברי" (שמות כ"א, ב), וגם עלול להימכר לך "אחיך העברי, או העבריה" (דברים ט"ו, יב); שמיטת היובל בשמיטה (שמות כ"ג, י-יא) תהיה לטובת "אביוני עמך"! כך גם שמיטת החובות בקץ השמיטה (דברים ט"ו) לטובת "אחיך האביון"!

לעומת זאת, בפרשת השביעית והיובל בספר ויקרא (כ"ה) אין כלל עניים, דלים ואביונים, ו"אחיך" כי ימוך... ונמכר לך", לא נקרא עבד, ואסור לעבוד בו "עבדת עבד" (כ"ה, לט) – כל זה כמובן, מפני חוקת היובל ומשפטיה, הקובעת חלק ונחלה בארץ לכל אדם ומשפחה מישראל מאת ה'; נחלה זו אמורה להפוך כל אדם בישראל לאיש בן חורין על פי ה', גם כלפי מלכים ושליטים, כדברים האמיצים שאמר נבות היזרעאלי למלך אחאב – "חלילה לי מה' מתני את נחלת אבתי לך" (מלכים-א כ"א, ג). גם אם "ימוך אחיך" ויאלץ למכור את נחלתו או את עצמו ובני משפחתו, הכל יחזור ביובל – לכן, אין דלים ואביונים בפרשת היובל.

לקדושת שבת הארץ עם חוקת היובל בארץ יש תנאים מוקדמים בתורה ובדברי חז"ל – "כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם" (=ביאת כולכם; כתובות כה א; רמב"ם תרומות א כו), "ושבתה הארץ שבת לה"; שש שנים תזרע שדך" (=שיהא כל אחד ואחד מכיר שדהו; חז"ל במדרש ספרא). כדי שיובל ינהג, יש הכרח בסמכות מרכזית, שתחלק את הארץ לנחלות לכל בני ישראל בחלוקה מלאה ושלמה, וגם תתחיל לספור שביעיות שנים לקידוש שנת היובל; לכן נקבעה הלכה, שקדושת הארץ לשביעית וליובל לא חלה מאז שגלו שבטי ראובן וגד (ערכין לב ב), ועד ימינו.

הנה בדורות האלה אנו שבים לארצנו, וכבר זכינו בחסדי ה' למנות כאן יותר מ-6 מיליון יהודים, ועדיין לא תמו ויכוחי השמיטות – מהתחדשות החקלאות היהודית בארץ לפני שמיטת תרמ"ב, כבר עברו מאה וארבעים שנים, ושמיטת תשפ"ב תהיה השמיטה ה-21 (משמיטת 'אעלה בתמר', תרמ"ב), ולכאורה היה אפשר אחריה לציין יובל שלישי, אבל עדיין אין אנו עסוקים כלל בחוקת היובל, ואין מי שמעלה בדעתו לספור שביעיות ליובל – רק הקרן הקיימת לישראל שומרת 'זכר ליובל', בכך שחכירת נחלה מאדמות עם ישראל באמצעות הקרן הקיימת, מוגבלת ל-49 שנה.

מעניין מדוע כל אלה שנאבקים נגד היתרי השמיטה, ולמען הר הבית וחזון המקדש, לא מעלים בקצה דעתם להיאבק לקיום מצוות היובל? איך לקיים חוקת יובל כאשר שלושה אחוזים של חקלאים מאכילים מיליוני תושבים? איך נחלק נחלות בארץ לכל שבטי ישראל? האם צריך לחכות למלך המשיח כדי לקיים מצווה מרכזית בתורה?

כאשר חוקת היובל איננה נוהגת – אז יש אביונים בשער גם מתוך בני ישראל, וזו המציאות המתוארת בתורה בספרי שמות ודברים; זאת גם המציאות המוכרת לנו, כיום.

אכן כך ביאר כבר ר' יוסף בכור-שור (מחשובי בעלי התוספות, תלמידו של רבנו תם) בפירושו לדברים (ט"ו, ד-ה) – "אפס כי לא יהיה בך אביון, אם תשמרו שמיטות ויובלות, כי העניים המוכרים עצמם ואת בנותיהם חוזרים בשמיטה, ואם יש חוב משמיטים אותו, וביובל חוזרים נחלותיו וממכריו, ונמצא שאינו יכול להיות אביון".

הדברים האלה מוכחים כ'פשוטו של מקרא', מן ההעדר הברור של עניים, דלים ואביונים בפרשת היובל שבספר ויקרא (כ"ה), בעודם מופיעים בשמות ובדברים, שם יש רק שמיטה ויובל לא נזכר!

יש בתורה בשלמותה, גם חוקת יובל אידיאלית – וגם מציאות חיים ריאלית!

התורה מעמידה לפנינו חזון גדול ועצום של חוקת היובל עם קדושת הארץ ושבט הארץ, שמאמצים כבירים דרושים לעצם כינונה ולשמירה עליה בהמשך שבתות השנים והיובלות; מאידך, אין התורה מתעלמת ממצואות החיים הקשה בלי חוקת יובל, בזמני הביניים, עד אשר נגיע "אל המנוחה ואל הנחלה", ובהם היא מצווה אותנו איך לנהוג בעניים ובאביונים אשר בשער – בצדקה, בלי ריבית ונשך, בפתחת יד ולב, בשמיטת חובות, ובידיעה שה' שומע זעקת עני ואביון (שמות כ"ב, כב-כו).

לשמיטה לא נזכר בתורה שום תנאי, לא בשמיטת קרקע, ולא בשמיטת כספים! גם לא נזכרת בה קדושת הארץ ולא "שבט הארץ", שתלויות ב'ביאת כולכם', ובחלוקת נחלות.

השמיטה היא מצוות עשה על מי שיש בידו שדה, מטע או כרם, לשמוט את היבול לטובת "אביוני עמך", ולשמוט חובות בקץ השמיטה, ויש פתרונות הלכתיים שמאפשרים לקיים שמיטת יבולים או כספים דרך 'אוצר בית דין' (שמקורו בתוספתא שביעית פרק ח') ודרך 'פרוזבול' שמוסר את החוב לבית הדין (לפי תקנת הלל הזקן; שביעית פרק י' ג-ד).

אם פועלים תאילנדים חורשים וזורעים וקוצרים, ו'אוצר בית דין' לוקח ומוכר לכיסוי הוצאות, אין כאן שום צד של איסור, ועל הפתרון הזה הסכימו הרב קוק והחזון אי"ש כדי לקיים חקלאות יהודית בארץ ישראל – וכל זה בתנאי, ש'אוצר בית דין' ידאג לחלק את עודפי הפירות והירקות, ומה שמסירים מהמדפים, לאביוני עמנו!

לעומת זה, מי שקונה ירקות ופירות מחקלאים ערבים בארץ, או מירדן, או מטורקיה, הוא גורם לאיסור "ולא תחנם" מן התורה (=לא תתן להם חניה בקרקע"; עבודה זרה כ א; לפי הדעות שהאיסור הזה חל גם על מוסלמים), כי הוא מחזק את החנייה הערבית בארץ ישראל, ומחליש את החנייה היהודית, חלילה.